

Besprekingen

Theo Sandfort

In het belang van de ervaring. Over seksuele contacten in de vroege jeugdjaren en seksueel gedrag en beleven op latere leeftijd

Interfacultaire Werkgroep
Homostudies, Utrecht, 1988
(Publikatiereeks Homostudies
nr. 13) 253 blz, f 37,50

De seksuologie is altijd een kwetsbare discipline geweest, zeker binnen de medische wetenschap, waarbinnen ze is begonnen. De resultaten zijn overeenkomstig haar reputatie: het is wellicht nuttig dat er onderzoek wordt gedaan, maar de kwaliteit ervan is in de regel beneden de maat. De sterren van de seksuologie, zoals Masters en Johnson, Money, Haeberle, Frenken en Musaph, schitteren vooral in het geven van nuances die de gemeenplaatsen van de toekomst zijn. Wetenschappelijke analyse en discussie van seksualiteit staan nog steeds in de kinderschoenen en daar weet de seksuologie weinig verandering in te brengen.

Theo Sandfort is werkzaam op het terrein van homostudies, een nieuw onderzoeksgebied dat nog niet veel aanzien geniet. Hij moet voor de keuze hebben gestaan in welke richting hij zijn expertise zou zoeken en heeft die gevonden bij de seksuologie; niet bij sociologie, psychoanalyse, geschiedenis, filosofie of zelfs maar bij homostudies. Het tekent zijn onderzoek. Sandfort is een kundig onderzoeker, dat staat buiten kijf, maar op het grensgebied van psychologie en seksuologie waarin hij zich begeeft, zijn geen interessante inzichten ontwikkeld

over jeugdseksualiteit. Ook zelf stelt hij dat heel duidelijk vast in zijn eerste hoofdstuk. Het eerste en meest algemene bezwaar tegen gangbaar onderzoek op dit terrein is dat daarin seksuele contacten van volwassenen met kinderen meestal gelijk worden gesteld met misbruik. Die aanpak wil Sandfort met zijn dissertatie kritiseren waardoor hij zich ook weer buiten de seksuologische traditie plaatst. Maar waarom wil hij toch zo graag aansluiting vinden bij seksuologen, terwijl hij drommels goed weet dat hun onderzoek en analyse ternauwernood aan de standaarden van de wetenschap voldoen?

Het onderzoek over 'Het belang van de ervaring' is een retrospectieve, niet-representatieve studie onder 123 jongens en 160 meisjes naar het al dan niet voorkomen van al dan niet vrijwillige seksuele contacten voor het 16e levensjaar zowel met volwassenen als met leeftijdgenoten. Een kwart van de jongeren heeft helemaal geen seksuele ervaringen gehad, 17 procent van de jongens en maar liefst 64 procent van de meisjes heeft ervaring met onvrijwillige seksuele contacten gehad. De studie is verder vooral een zoektocht met een statistische stofbril naar het belang van deze ervaringen, waarbij de verschillende subgroepen uitvoerig met elkaar worden vergeleken. De interviews zijn met jonge volwassenen gehouden, wat betekent dat de ervaringen waarnaar werd gevraagd vijf tot twintig jaar terugliggen, een probleem dat ook Sandfort met veel nadruk signaleert.

Sandfort heeft zich binnen de seksuologische gemeenschap geprofileerd als een van de voorstanders van een herwaardering van seksuele contacten in de jeugdijaren. In dat opzicht heeft hij dapper voortrekkerswerk verricht. Hij formuleert zijn probleemstelling nu als volgt: 'Wat betekent het voor het seksueel gedrag en beleven op latere leeftijd wanneer men in de vroege jeugdijaren al dan niet, vrijwillig of onvrijwillig, seksueel contact heeft gehad met leeftijdgenoten of volwassenen.' Hij vervolgt: 'Hierbij wordt verwacht dat seksuele contacten, wanneer ze vrijwillig

zijn, een positieve invloed hebben op het seksueel functioneren op latere leeftijd' (en omgekeerd). Aan het eind van de studie wordt deze verwachting bevestigd, met vele voorbehouden. Dat er zoveel tijd en geld is gaan zitten in de beantwoording van zo'n simpele vraagstelling waarop vanzelfsprekend een bevestigend antwoord is gekomen, zal een ieder buiten de seksuologische gemeenschap verbazen. Maar daarbinnen schijnt het voor een ware doorbraak door te gaan.

De vraagstelling is de eerste tegenvaller van deze studie. De twee basisbegrippen, *seksueel contact* en *vrijwilligheid*, zijn zeer onbeholpen gedefinieerd. *Seksueel contact* is betasting van de blote borst of het blote geslachtsdeel waarbij, overigens lang nadat de definitie is gegeven, zulke contacten in het kader van de opvoeding weer worden buitengesloten. Maar waarom in godsnaam deze restrictieve afbakening van blote geslachtsdelen en blote borsten? Sandfort zwijgt hierover in alle talen, juist omdat hij een precisie wil suggereren die in de werkelijkheid niet bestaat. De vraag hoe lichamelijke of intieme contacten van velerlei aard worden geseksualiseerd, vormt een blinde vlek in zijn studie omdat contacten voor hem bij voorbaat al dan niet seksueel zijn. Daarmee gaat hij voorbij aan de vraag hoe een kind leert seksueel te zijn en hoe het leert wat seksualiteit wel en niet is. Deze vraag naar de genese van seksuele beleving en ervaring is van essentieel belang voor een onderzoek naar jeugdseksualiteit en seksbeleving: hoe worden sociale ervaringen seksuele, hoe leert het kind dat de aanraking door een moeder, een dokter, een zweminstructeur al dan niet seksueel zou zijn geweest? Sandfort geeft de seksualiteit een aparte plaats en doet daarmee onbedoeld afbreuk aan de belevingswereld van het kind en aan de opvoedingssituatie. Door deze kunstgreep verliest hij bovendien het zicht op de genese van seksuele trauma's, toch de rode draad van zijn studie.

Onvrijwilligheid wordt in tegenstelling tot seksualiteit weer zeer

breed gedefinieerd, hoewel niet zo ruim als in het gangbare seksuologische onderzoek. 'Contacten zijn onvrijwillig wanneer een persoon ze niet heeft kunnen voorkomen, wanneer ze tegen de zin hebben plaatsgevonden, of wanneer in die contacten dingen zijn gebeurd die men eigenlijk niet wil.' Het lijkt me bijna een eigenaardigheid van sociale en ook seksuele contacten dat daarin op den duur dingen passeren die men tevoren misschien niet voor de volle honderd procent wilde. Met zo'n brede definitie is het verbazingwekkend dat er nog vrijwillige seksuele contacten bestaan. Sandfort onderscheidt wel gradaties van onvrijwilligheid, de zogenaamde 'ernstcores', maar ook hier lijkt de kwalitatieve vraag naar de genese van onvrijwilligheid van groter belang dan de kwantitatieve vraag van de ernst die bovendien slechts een resultaat is. Het maakt alles uit of het kind een relatie al dan niet bewust is aangegaan, of het element van de onvrijwilligheid vanaf het begin het contact bepaalde of dat de tegenzin er later insloep. Sandfort beschikt over het materiaal om deze ontwikkelingen te beschrijven en te analyseren, maar hij verzuimt het. Toch is het voor dit soort onderzoek een belangrijke vraag hoe relaties seksueel en onvrijwillig worden.

Het proefschrift biedt geen enkel zicht op de fluctuaties van seksuele relaties en seksuele problemen en al evenmin op de omgeving waar het tenslotte allemaal gebeurde. Onderscheid tussen homo- en heteroseksuele contacten kan de welwillende lezer met enige moeite uit de tabellen afleiden. Homoseksuele contacten maken voor de jongens 35 procent van het totaal uit, voor de meisjes slechts 5 procent, terwijl zulke contacten voor de jongens na de puberteit snel minder worden. Deze omslag van getaboëiseerd naar 'normaal' seksueel gedrag zou best eens van invloed kunnen zijn op de waardering van eerdere seksuele contacten en bovendien de genese van seksuele problemen kunnen bevorderen, zoals dat ook geldt voor de stormen van het

adolescente liefdesleven. In zijn onderzoek naar de achtergrond van seksuele problemen zijn zulke ontwikkelingen niet als interveniërende variabelen opgenomen, maar wel nog meer onvrijwillige seks. Het lijkt me een nogal eenzijdige kijk op seksuele praktijken van jongvolwassenen.

Wat leren we nu wel van deze studie? In het stijve proza en met de tabellen die van allerlei hoogdravende wiskundige tekens zijn voorzien, wordt in duizend variaties hetzelfde refrein herhaald dat ook al de vooronderstelling van het proefschrift was. Onvrijwillige seksuele contacten in de jeugd leiden, vooral voor meisjes, tot seksuele problemen in de volwassenheid, terwijl jongens juist leren van vrijwillige relaties. Intervenierende variabelen die een gedeelte van deze samenhang verklaren, zijn ervaring met masturbatie voor het 16e levensjaar en 'warme' opvoedingsomstandigheden. Seksueel geluk is kennelijk gegarandeerd voor wie uit een gelukkig gezin komt, voor wie er goed heeft leren masturberen zonder dat de ouders aan de oefeningen in de zelfbevrediging meededen.

Het proefschrift is door de geleerde opposenten geprezen om de doordachte methodologie, maar wat hebben we aan een hoogstandje met cijfers wanneer er geen inhoud is? Sandforts hoogstandje heeft overigens alleen betrekking op de tabellen; het Nederlands is stroef en even dor als de statistiek. Hoe was hij in staat zo'n spannend onderwerp in taal en tabellen te vermoorden? Het boek heet *Het belang van de ervaring*, maar nergens is ook maar een concrete ervaring terug te vinden. Ik denk dat we al meer hadden geleerd van één verhaal waarin op de voet werd gevolgd en geanalyseerd hoe een onvrijwillig contact leidde tot een gelukkige volwassenheid, in seksueel en psychische opzicht. De significante verschillen tussen gemiddelde ervaringen zijn dodelijk oninteressant. De seksuologie heeft er een nuance bij, maar de seksuele beleving en ervaring zijn nog verder zoek geraakt.

Gert Hekma